

یا مدیر الامور

شیوه نامه اجرایی جلسه دفاعیه

توصیه های اجرایی به دبیران و دست اندر کاران جلسات دفاعیه (طلبه ، اساتید راهنما ، داوور و مشاور)

(پیوست ۲)

تولید پایان نامه ها و آثار فاخر به منظور کسب و جاهت و اعتبار علمی حوزه های علمی خواهان ، امری بایسته و ضروری است. در راستای تحقق این مهم ، شایسته است تا اصول و سیاست های ذیل در نگارش پایان نامه ها و برگزاری قانونمند جلسه دفاعیه مورد توجه جدی قرار گیرد:

۱. هدف از برگزاری جلسات دفاعیه

۱-۱. هدف از جلسه دفاعیه، سنجش کیفیت تحقیق و احراز توانایی علمی طلاب می باشد ؛ از این رو در سنجش آثار علمی ، جنسیت نقش تعیین کننده ای ندارد و نمی تواند کاستی های علمی - پژوهشی پایان نامه ها و رساله های علمی را جبران نماید و توجیهی بر ای مسامحه عوامل راهنمایی و هدایت پایان نامه و داوری در جلسه دفاعیه باشد؛ همان گونه که برخی از مشکلات فردی ، خانوادگی ، اجتماعی ، اقتصادی ، نمی تواند توجیه گر عدم وزانت علمی آثار مؤلفین باشد .

۲-۱. از آنجاکه بخشنامه صادره مربوط به تمدید مهلت به شماره ۱۲۶۹ الف ۹۵ مورخه ۸/۳/۹۵ همه عذرهای موجه و غیر موجه را در نظر گرفته و راهکار مناسب و جبرانی ارائه نموده است ، بنابراین، این امور نمی تواند ضعف علمی پایان نامه ها را توجیه نموده و آنها را علمی و قابل دفاع جلوه دهد . شایسته است آثار علمی ، تنها با ذره بین علمی مورد مذاقه و داوری قرار گیرد . به همین لحاظ دبیران جلسه و هیأت داوران، می بایست و جاهت علمی جلسات دفاعیه را حفظ نموده و از سوگیری انظار به سمت و سوی عاطفی و دخیل دانستن این مسائل در کسب نمره و اختصاص بخشی از نمره به این، جدا خودداری نمایند .

۲. معیارها و شاخصه های ارزیابی پایان نام

۱-۲. بر اساس «کاربرگ ارزیابی پایان نامه ها^۱» در سه حیطه شکلی ، ساختاری و محتوایی شاخص هایی در نظر گرفته شده است؛ بنابراین شایسته است که دست اندرکاران در جلسه دفاعیه طبق

^۱ پیوست ۱ ، بخشنامه

اصول و قواعد به ارزش گذاری دقیق بر اساس «کاربرگ گزارش تفصیلی اشکالات داور»^۲ اقدام نمایند و کاربرگ را با دقت لازم و با هدف دست یابی به عدالت در ارزش گذاری و حفظ رقابت علمی بین طلاب تکمیل نمایند. پس از تعیین نمرات و تکمیل کاربرگها بوسیله اساتید داور و راهنما و احیانا مشاور، معاون محترم پژوهش که دبیری جلسه را برعهده دارد، ضمن نظارت بر حسن انجام و اجرای قانونمند جلسه دفاعیه، باید با تعیین میانگین نمرات و اعلام آن، جلسه را به پایان برساند و به هیچ وجه تعیین نمره را بدون درج در کاربرگ و تنها به صورت شفاهی نپذیرد؛ چراکه اعلام شفاهی نمرات، امکان جمع بندی و تعیین امتیاز شاخص ها برای اطلاع یابی از نقاط ضعف و قوت پایان نامه ها و برنامه ریزی برای بهینه سازی و رفع آسیب ها را از بین خواهد برد. بدیهی است از این پس جلسه دفاعیه بدون ثبت دقیق نمرات در کاربرگ ارزشیابی ناتمام تلقی می شود و در صورت استماع جلسه دفاعیه و تساهل از این مهم، درخواست برگزاری مجدد جلسه دفاعیه بوسیله «کمیسیون امور خاص مرکز» دور از انتظار نخواهد بود.

۲-۲. هرگونه تساهل افزون بر فرو کاستن رتبه علمی طلبه، به فرو کاستن اعتبار علمی و کاهش نمره ارزیابی عملکرد استاد راهنما، مشاور و داور و معاون پژوهش مربوط خواهد انجامید. بنابراین تعاطف، تعارف و مماشات و نادیده انگاری ضعف های علمی طلبه در جلسه دفاعیه و ارزشگذاری هیاتی و گذری، آسیب زا بوده و سایر بخش ها را نیز مورد سؤال قرار می دهد.

۳-۲. با این وصف رایزنی استاد راهنما، داور و مشاور «برای برخی از پایان نامه ها» بصورت کلی و شفاهی در کمتر از چند دقیقه بدون استناد و تکمیل کاربرگ ارزشیابی تفصیلی و در نظر نگرفتن ریزنمرات و جمع بندی آن از سوی دبیر جلسه، پذیرفتنی نیست.

۳. دامنه نمرات پایان نامه در جلسه دفاعیه
۳-۱. بر اساس آیین نامه، دامنه نمرات در پایان نامه معمولا بین ۱۴ تا ۲۰ قرار دارد در حالی که به نود و پنج درصد از پایان نامه ها، نمراتی بین ۱۷ تا ۲۰ داده شده است و این در حالی است که برخی آثار، زمانی که در مجامع علمی و در سطوح رقابتی برون حوزوی، مورد ارزیابی قرار می گیرند، با اخذ نمره واقعی خود، نمراتی بین ۵۰ تا ۷۵ (یعنی ۱۰ تا ۱۵) به دست می آورند و این دو گانگی در داوری کاملا مشهود و بعضا سوال برانگیز است! از سوی دیگر توجه داشته باشیم که این کار، داوران را از حریم انصاف و عدالت ورزی در حق دیگر طلاب خارج می سازد؛ چراکه اگر دامنه نمرات تنها بین ۱۷-۲۰ در نظر گرفته شود؛ در این صورت تمایز

^۲ پیوست ۴، بخشنامه.

کارهای فاخر و معمولی تنها با یک یا کمتر از یک نمره ظاهر خواهد شد و این اجحاف، در حق استعدادهای برتر و طلابی است که با وجدان کاری و مسئولیت پذیری به تدوین پایان نامه همت می گمارند .

۳-۲. مباحثات و سهل انگاری در امور علمی نه تنها لطفی در حق طلبه نخواهد بود؛ بلکه خدشه ای جبران ناپذیر به میراث مکتوب تشیع ، فرهنگ دینی اعم از قرآن و مکتب اهل بیت (ع) و حوزه های علمیه خواهران وارد می سازد و بعضا مطالب غیر قابل دفاع را مهور و مورد تایید اساتید می سازد و جبران آن نیز به هیچ وجه میسر نخواهد بود . این درحالی است که بسیاری از اساتید نیز حاضر به چاپ و نشر آن اثر به نام خود- بخاطر صیانت از اعتبار علمی خود- نمی باشند .

۴. مدیریت و راهبری اجرایی جلسه دفاعیه
۴-۱. مدیریت اجرایی و هدایت عالمانه و مدبرانه جلسات دفاعیه بر عهده معاونان پژوهشی استانها به عنوان دبیر جلسه است و انتظار می رود که با راهبری اجرایی مباحثات و پرهیز از هر گونه تعارفات غیر علمی، چالش های علمی را به دقت یادداشت برداری و در صورت اغماض یا تسامح از سوی عوامل ، به صورت مستقیم یا غیر مستقیم تذکار لازم را برای اصلاح روند به عمل آورند؛ تا شاهد تولید آثار فاخر باشیم. بدیهی است یکی از معیارهای ارزش گذاری به فعالیت های معاونان پژوهش، مدیریت هدفمند جلسات پیش دفاع (غیر حضوری) و دفاع و وثوق کامل از برطرف شدن اشکالات داور محترم است . در این صورت است که برون داد یک پایان نامه، قابل دفاع خواهد بود و اعتبار علمی برای استانها کسب خواهد نمود . شایان ذکر است از این پس، یکی از معیارهای داوری و ارزیابی عملکرد دبیران و اساتید و رعایت زمان بندی براساس (پیوست ۶)، بررسی فایل صوتی و پیوستهای جلسه دفاعیه و ارزیابی عملکرد دست اندرکاران خواهد بود و به صورت مجدانه مورد توجه قرار خواهد گرفت.

۴-۲. دبیر محترم جلسه (پیوست ۷) که مربوط به ارزیابی عملکرد استاد داور و راهنما و دبیر جلسه دفاعیه است که در اختیار عوامل قرار می دهد تا نسبت به تکمیل و بارگذاری آن در سامانه اقدام نمایند و دبیر محترم برای حصول اطمینان از انجام آن ، تذکار و پی گیری لازم را پس از دفاع داشته باشد . بدیهی است ارزیابی عملکرد راهنما از دبیر، داور ، طلبه و مشاور؛ ارزیابی عملکرد داور از راهنما و دبیر و طلبه و مشاور؛ ارزیابی عملکرد دبیر ، بوسیله داور ، طلبه، مشاور و راهنما تکمیل و در سامانه بارگذاری می شود و تنها توسط مسئولین مرکز بمنظور آسیب شناسی و اصلاح روند قابل رؤیت می باشد .

۵. رسالت طلبه در جلسه دفاعیه

۵-۱. طلبه باید پس از رفع اشکالات داور در مرحله «پیش دفاع» و تایید آن بوسیله راهنما با اعتماد به نفس و فارغ از هرگونه اضطراب و التهاب در جلسه دفاعیه حضور یابد. در این راستا مطالعه دقیق پایان نامه و تهیه نمودار و یادداشت برداری و تمرکز بر مطالب اصلی به دور از حاشیه پردازی مورد انتظار است. همچنین لازم است طلبه بر یافته های علمی و نوآوری های پایان نامه تاکید داشته باشد.

۵-۲. طلبه به درستی به سئوالات استادان، بویژه استاد داور گوش فرا داده و برای اینکه اشکالات رافراموش نکند، آن را دربرگه ای ثبت کرده و موقع پاسخگویی با آمادگی کامل و جمع بندی مطالب، اقدام به پاسخ مرتبط نماید.

۵-۳. در صورتی که پس از جلسه دفاعیه، پایان نامه نیاز به اصلاح مجدد، داشته باشد، طلبه با کمال جدیت و با همیاری استاد محترم راهنما، در رفع آن کوشا بوده و درصدد اخذ نمره کامل باشد.

۵-۴. طلبه باید به کاملاً به زمان بندی مقید بوده و در انجام بهنگام هر مرحله کوشا باشد.

۶. رسالت استاد راهنما در مراحل دفاع

استاد راهنما فردی است که مسئولیت راهبری علمی، بهسازی ساختاری، شکلی و ارتقای محتوایی پایان نامه و دفاع از آن در جلسه دفاعیه را برعهده دارد.

۶-۱. استاد راهنما با پذیرش مسئولیت علمی و محتوایی پایان نامه، گام به گام مطابق با جدول زمان بندی (پیوست ۶) همراه با طلبه بوده و در رفع اشکالات داور، در مرحله «پیش دفاع» مساعدت نماید. همچنین با آمادگی لازم و مطالعه پیشینی در جلسه دفاعیه حاضر شود و به خوبی از پایان نامه و توان علمی طلبه و حقوق معنوی وی دفاع نماید.

۶-۲. امروزه در اکثر مراکز اقدام به اخذ "تعهد نامه اصالت اثر" نموده و پایان نامه را با رعایت امانت داری در برداشت مطالب و مستند سازی دقیق آن و رعایت حقوق معنوی دیگران تدوین می نمایند. در همین راستا چنانچه خلاف مدعا ثابت شود، علاوه بر طلبه در عدم رعایت حق الناس، عملکرد اساتید راهنما و مشاور و داور نیز به نوعی مورد خدشه قرار می گیرد! بنابراین شایسته است اساتید محترم کاملاً به این مسئله اشراف داشته و به آسانی از کنار آن نگذرند.

۶-۳. از این پس استاد محترم راهنما با «تایید اعتبار علمی اثر» (پیوست ۵)، مسئولیت محتوای علمی پایان نامه را پذیراشده و در صورت چاپ اثر، نام استاد محترم نیز در مقدمه درج می گردد. بنابراین شایسته است از ابتدا استاد محترم داور درصدد ارتقای کیفی پایان نامه ها باشد.

۴-۶. استاد راهنما اشکالات مطروحه در پیش دفاع غیر حضوری را با نظارت و اثر گذاری علمی حل و فصل نموده و پایان نامه را آماده دفاع می نماید .

۵-۶. یکی از مراحل مهم راهنمایی، همراهی استاد راهنما با طلبه پس از جلسه دفاعیه است . در صورتی که پایان نامه نیازمند به اصلاح باشد، استاد راهنما ، طلبه را همراهی علمی نموده و به انجام اصلاحات همت می گمارند . بنابراین استاد راهنما نباید بلافاصله پس از جلسه دفاعیه مسئولیت خویش را تمام شده تلقی نماید .

۷. رسالت استاد داور در مراحل دفاع

استاد داور فردی است که بر اساس گرایش تخصصی ،مسئولیت ارزیابی شکلی ،ساختاری و محتوایی پایان نامه ،بر عهده وی می باشد.از این رو باید توجه داشته باشد:

۱-۷. رسالت های اصلی داوران ، مطالعه دقیق پایان نامه ، دسته بندی اشکالات و ثبت آنها در «کاربرگ ارزیابی تفصیلی داور» در مرحله «پیش دفاع» و «جلسه دفاعیه» می باشد. اگر داور محترم نسبت به رفع نواقص و هزینه کرد اعتبار علمی خود برپایان نامه حساس است؛ باید بیش از دیگران به ثبت اشکالات اهتمام نماید و تا زمانی که به انجام اصلاحات و رفع اشکالات اطمینان نیافته ، نباید اغمازی داشته باشد نمره نهایی را با وجود اصلاحات مورد نیاز اعلام نماید . استاد داور در مرحله «پیش دفاع»، موارد اشکال را در «کاربرگ گزارش تفصیلی اشکالات داوری» ثبت و برای اصلاح در اختیار طلبه می گذارد تا وی با نظارت استاد راهنما ، اقدام به رفع اشکالات نموده و پس از تایید استاد راهنما ، درخواست دفاع را به معاون پژوهش ارسال نماید .

۲-۷. داور محترم قبل از جلسه دفاعیه ، پایان نامه اصلاح شده را به مدت یک ماه مورد مذاقه و بازبینی قرار می دهد و افزون بر بررسی اشکالات مرحله «پیش دفاع»، چنانچه با اشکالات احتمالی جدیدی مواجه شد در ستون مربوط به کاربرگ ارزیابی تفصیلی داور (پیوست ۴) ثبت و با آمادگی قبلی در جلسه دفاعیه حضور می یابد

۳-۷. یکی از وظایف اساتید داور در جلسه دفاعیه پرسش مستقیم یا غیر مستقیم از طلبه می باشد . چه بسا که بسیاری از اشکالات در جلسه دفاعیه بی پاسخ می ماند ؛ بنابراین تا زمانی که به طور کامل داوران محترم از رفع اشکالات در جلسه دفاعیه یا پس از آن، با رؤیت مجدد رفع اشکالات و تایید اصلاح نهایی آن اطمینان نیافته اند، رسالت آنان به پایان نرسیده و باید نسبت به انتساب اثر به خود با وجود اشکالاتی که مشخص نیست بر طرف گردیده - دغدغه مند باشند. با این وصف ،از

این پس، در برگه صورت جلسه دفاعیه، بخشی از نمرات، مشروط به رفع اشکالات باقی مانده در جلسه دفاعیه می باشد و تنها با توشیح و امضاء و تاییدیه داور محترم پس از زمان مقرر، تعیین می شود

۴-۷. اشکالات، جلسه دفاعیه اگر جزیی و ناچیز باشد با تایید و تضمین اساتید راهنما نسبت به رفع آن پس از جلسه دفاعیه، در همان جلسه دفاعیه قابل اغماض است؛ اما چنانچه اشکالات، اساسی و مهم باشد، حتما نیاز به رفع اشکالات بوسیله طلبه در تعامل با استاد راهنما و سپس تایید مجدد آن از سوی استاد داور خواهد بود.

۵-۷. همانطور که داوران محترم واقفند، پایان نامه های سطح سه، افزون بر مقبولیت ساختاری، فخامت شکلی و قوت محتوا، باید حاوی تتبع کافی و کفایت منابع، انسجام و پیوستگی مطالب و ترتیب منطقی، نظام وارگی و هدفمندی و تجزیه و تحلیل مناسب به منظور پاسخ به سوالات اصلی و فرعی در یک فرایند تحقیق باشد و پایان نامه در مواردی نیز از قلم و برداشت علمی طلبه سطح سه مشحون باشد؛ در حالی که در شرایط کنونی برخی از پایان نامه ها، تدوین صرف بوده و بعضا اثری از ادبیات و توانمندی علمی خود طلبه در آنها دیده نمی شود و حتی در نقل اقوال و برداشت مطالب نیز رعایت امانت داری نشده است و نشانه هایی از انتحال در آنها دیده می شود که شایسته است، طلبه با جدیت تمام در نقل اقوال و رجاعات همت گمارد و خود را مدیون حق الناس نسازد و داور محترم نیز نهایت دقت و مساعی خویش را بر کنترل روند به انجام برساند.

۶-۷. از اساتید محترم داور انتظار می رود که براساس « جدول زمان بندی مراحل راهنمایی و داوری پایان نامه (پیوست ۶) اقدام نموده و سقف زمان در نظر گرفته شده را بمنظور ارتقای کیفی پایان نامه ها و بهره مندی طلبه از فضل و دانش آنان مصروف دارند.

۷-۷. انتظار می رود، داوران محترم با لسانی علمی به کرامت و شخصیت علمی اساتید راهنما و طلاب توجه کافی مبذول داشته و از بیان واژگانی که احیانا آنان را از این منظر زیر سؤال می برد، پرهیز نمایند.

۸. نتیجه جلسه دفاعیه

۸-۱. براساس صورتجلسه جدید، انواع نمرات « قطعی بدون نیاز به اصلاحات»، « قطعی بدون اعمال اصلاحات» و «مشروط به انجام اصلاحات» مشخص شده است. مورد سوم یعنی مشروط به اصلاحات، باید پس از جلسه دفاعیه و رفع اشکال داور بوسیله طلبه با مساعدت استاد راهنما و سپس تایید اصلاحات بوسیله داور، نمره نهایی خود را براساس اصلاحات انجام گرفته - از

سوی داور پس از جلسه دفاعیه اخذ نماید . توجه داشته باشیم اگر طلبه در وقت مقرر اقدام به رفع اشکالات مطروحه در جلسه دفاعیه ننماید همان نمره بدون اصلاحات به او تعلق می گیرد و حق هیچ گونه اعتراضی را ندارد .

۲-۸. نیک می دانیم که با برخورد قانونمند و اختصاص ندادن بی رویه نمرات در جلسه دفاعیه است که طلبه با جدیت تمام در فرصت زمانی مقرر، برای رفع اشکال اقدام خواهد کرد وگرنه پس از اخذ نمرات در جلسه دفاعیه بدون انجام اصلاحات و عدم وابستگی بخشی از نمرات به اصلاحات و رفع اشکالات و اعلام پیشاپیش نمره اصلاحی، انگیزه طلبه برای رفع اشکالات را از بین می برد و دبیر جلسه به عنوان امین و ناظر تحقق منویات داور، مورد سؤال قرار می گیرد . معاون محترم پژوهشی به عنوان دبیر علمی - پژوهشی معاونت پژوهشی حوزه های علمی خواهان، نمی تواند به راحتی از این امر چشم پوشی کند او باید با دقت اشکالات را در سه دسته (شکلی، ساختاری و محتوایی) که در کاربرد مربوط ثبت می شود را رصد نموده و با مدیریت کامل از مرحله « پیش دفاع » تا اتمام « جلسه دفاعیه » و زمان « اصلاح نهایی » درصدد رفع اشکالات و در پی حل و پاسخ آنها بوسیله طلبه برآید . دبیر جلسه باید کاربرد اشکالات را که به صورت کامل برطرف نشده و بعضی از آنها هنوز باقی مانده را از داور محترم در جلسه دفاعیه اخذ و در اختیار طلبه قرار دهد و پس از اصلاح طلبه در وقت مقرر، امضای مجدد راهنما و داور را نیز کنترل نماید تا تایید نهایی از سوی اساتید راهنما و داور صورت گیرد.

۳-۸. دبیر محترم با وجود اشکالات باقی مانده به هیچ وجه نباید جلسه دفاعیه را تمام شده تلقی نموده و نمره پایانی را به طلبه اعلام نماید بلکه باید باراهبری، رفع اشکالات و اصلاحات را برعهده طلبه قرار . براساس صورتجلسه جدید، انواع نمرات « قطعی بدون نیاز به اصلاحات » ، « قطعی بدون اعمال اصلاحات » و « مشروط به انجام اصلاحات » مشخص شده است بنابراین دبیر محترم موظف است با نظارت بر « کاربرد ارزیابی تفصیلی داور » و تعیین وقت اصلاح و سپس اخذ امضای داور و راهنما، پس از رفع اشکالات بوسیله طلبه ، اقدام به اعلام نمره با اصلاحات به طلبه پس از جلسه دفاعیه نماید و به هیچ عنوان نباید پیشاپیش نمره اصلاحی به طلبه داده شود چرا که از قبل میزان اصلاح طلبه نامشخص است .

۴-۸. دبیران محترم موظف به ثبت و تکمیل صورت جلسه دفاعیه ، کاربرد های اشکالات و اصلاحات اساتید ، کاربرد های ارزشیابی داور و راهنما و احیانا مشاور، اخذ برگه تایید اعتبار علمی اثر از سوی استاد راهنما و بارگذاری این کاربرگها در سامانه پایان نامه ها در صورت عدم

مسئولیت پذیری اساتید داور می باشند(البته شرط لازم بر ای جذب اساتید راهنما ، مشاور و داور تسلط برسامانه و همکاری در ثبت مراحل درسامانه است؛ درصورت عدم توانمندی دراسرع وقت باید نسبت به مهارت افزایی ویا جابجایی آنان اقدام شود زیرا در وضعیت کنونی انجام کارها به صورت دستی انجام نمی گیرد) بدون قرار دادن این پیوستها ، جلسه دفاعیه ناتمام وهرگونه تاخیری در صدور مدرک، متوجه دبیر محترم ، عوامل برگزاری وبه ویژه طلبه خواهد بود .

۵-۸. معاونت پژوهش مرکز از این پس بدون ثبت وضبط این پیوستها در سامانه اقدام به معرفی طلبه برای اخذ مدرک به معاونت آموزش نخواهد کرد .